

نقش مادران در تربیت اعتقادی درست فرزندان در آخرالزمان

ناهید فیروزآبادی^۱

چکیده

تربیت پرورش دادن، شکوفا ساختن و فراهم آوردن زمینه های به فعلیت رساندن استعدادهای درونی و بیرونی است. تربیت اعتقادی یکی از ابعاد مهم تربیت است که نقشی انکارناپذیر در تقویت و تثبیت باورهای اعتقادی دارد. افراد دارای تربیت اعتقادی درست کمتر دچار انحرافات اعتقادی و اخلاقی می شوند. با توجه به اهمیت حفظ باورهای اعتقادی در آخرالزمان، یکی از مهم ترین نقش های مادران تربیت اعتقادی درست فرزندان خود در آخرالزمان می باشد. بدون این تربیت، اعتقادات فرزندان در فتنه ها و تلاطمات آخرالزمان از لغزش و انحراف مصون نمی ماند. هدف مقاله پاسخ به این سؤال است که نقش مادران در تربیت اعتقادی درست فرزندان در آخرالزمان چیست؟ و با روش توصیفی و فیش برداری کتابخانه ای، به تبیین نقش مادران در تربیت درست اعتقادی فرزندان در آخرالزمان می پردازد. نتیجه ی بحث این بود که مادران در تربیت اعتقادی درست فرزندان با ایجاد بینش و گرایش قلبی به خداوند، آموزش ولایت پذیری به فرزندان، تولی و تبری، معرفت و شناخت نسبت به امام عصر (عج)، شناخت صحیح نسبت به دین، تقویت تفکر و تعقل در فرزندان، بصیرت دهی به فرزندان و مقابله با شبهات فکری می توانند نقش آفرین باشند.

واژگان کلیدی: آخرالزمان، تربیت اعتقادی، فرزندان، نقش مادر.

مقدمه

تربیت اعتقادی یکی از ابعاد بسیار مهم تربیت است که نقشی انکارناپذیر در تقویت و تثبیت باورهای اعتقادی انسان دارد. وظیفه اصلی والدین نسبت به فرزند تربیت و به ویژه تربیت اعتقادی اوست که در این زمینه مسئولیت سنگین بر دوش دارند. این امر در آخرالزمان که دوران آزمایش و فتنه های سخت است اهمیتی دوچندان می یابد.

در آخرالزمان، نسلی می تواند از آثار سوء فتنه ها و تلاطمات مصون باشد که وابستگی های عاطفی و قلبی عمیقی به دین و باورهای اعتقادی داشته باشد. تنها کسانی که تربیت اعتقادی صحیح یافته اند و پای بندان واقعی به سنن مذهبی و شعائر دینی هستند که کمتر در معرض انحراف و گناه و مفساد و آلودگی های اخلاقی و تربیتی قرار می گیرند. اینکه مادران چه نقشی در تربیت اعتقادی فرزندان خود در آخرالزمان دارند مسأله ی مهمی است که باید به آن پرداخت.

حفظ باورهای اعتقادی فرزندان در آخرالزمان، یکی از مهم ترین رسالت زنان مسلمان و شیعه، است؛ زیرا بدون تربیت اعتقادی درست نمی توان انتظار داشت اعتقادات فرزندان در فتنه ها و تلاطمات آخرالزمان از سستی، لغزش و انحراف مصون بمانند و فرزندی که تربیت اعتقادی درستی ندارد، هرگز نمی تواند در آینده، پرچم دار حکومت جهانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف باشد. بنابراین اهمیت و ضرورت مسأله تربیت اعتقادی فرزندان در آخرالزمان از همین جا روشن می شود و این که مادران چه نقش بزرگی در این بعد تربیت در آخرالزمان خواهد داشت.

هدف اصلی این تحقیق تبیین نقش مادران در تربیت اعتقادی فرزندان در آخرالزمان با توجه به منابع اسلامی است و از روش توصیفی و استفاده از منابع کتابخانه ای، با مراجعه به آیات و روایات و آثار اندیشمندان اسلامی برای تبیین و تشریح بحث استفاده می گردد.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- تربیت

واژه «تربیت» مصدر باب تفعیل، از ریشه «ربو» و در لغت به معنای رشد، افزایش یافتن و اصلاح چیزی آمده است. ابن منظور می‌گوید: «تربیت» از «ربو» به معنای زیادت، رشد، نمو و نگه‌داری است^۱ راغب اصفهانی، تربیت را «تغییر تدریجی امری می‌داند، به گونه‌ای که آن چیز به حد تمام برسد»^۲ ابن فارس نیز معتقد است: «اقدام بر اصلاح چیزی را تربیت می‌گویند»^۳

دانشمندان اسلامی با توجه به معنای لغوی تربیت، مفهوم پرورش دادن، شکوفا ساختن، رشد دادن و فراهم آوردن زمینه‌های به فعلیت رساندن استعدادهای درونی و بیرونی متربی را از آن برداشت کرده‌اند. استاد مرتضی مطهری می‌نویسد: تربیت، به معنای پرورش دادن استعدادهای درونی‌ای که بالقوه در یک شیء موجود است، می‌باشد؛ یعنی آن توانایی‌های بالقوه را به فعلیت برساند.^۴

۱-۲- تربیت اعتقادی

تربیت اعتقادی عبارت است از: «اقداماتی که برای انتقال اطلاعات و بینش‌افزایی و نیز ایجاد گرایش و شکل‌دهی باور و پذیرش قلبی در متربی، در حوزه اعتقادات صورت می‌گیرد بنابراین تربیت اعتقادی فرایند آموزش اعتقادات به متربی و مجموعه اقداماتی است که مربی برای شکل‌دهی نظام باورها، اقناع فکری، ایجاد بینش، گرایش و پذیرش قلبی و التزام درونی در متربی انجام می‌دهد»^۵

۱ - ابن منظور، لسان العرب، بیروت، ماده «ربو».

۲ - راغب، المفردات فی غرایب القرآن، ذیل واژه تربیت.

۳ - ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، «ماده رب».

۴ - مطهری، تعلیم و تربیت در اسلام، ص ۶.

۵ - اعرافی، علیرضا، موسوی، سید نقی، تربیت اعتقادی از منظر فقه، ص ۹

۲- نقش های مادران در تربیت اعتقادی فرزندان در آخرالزمان

مهم ترین نقش مادران در تربیت اعتقادی فرزندان در آخرالزمان تقویت و تثبیت باورهای اعتقادی آنان است که راه های تحقق آن عبارتند از:

۲-۱- ایجاد بینش و گرایش قلبی به خداوند

فرزندان اولین و بهترین درس دینداری و اعتقاد به خدا را در محیط خانه و از راه دیدن رفتار پدر و مادر به خصوص مادران یاد می گیرند «وقتی که کودکان و نوجوانان مشاهده می کنند پدر و مادرشان نسبت به امور مذهبی حساسیت و دقت نظر دارند و به عبادات اهمیت فراوان نشان می دهند و در اوقات نماز با اشتیاق به سوی عبادات می شنابند و در مناسب های مذهبی و مراسم عبادی شرکت فعال دارند، خود به خود به این قبیل امور احساس علاقه و نشاط می کنند و مجذوب حالا ملکوتی دعا و مناجات می شوند»^۱

باورهای دینی، اصول و فروع دین است که اعتقاد به آنها بر هر فرد مسلمانی واجب است و باید به آنها ایمان بیاورد و روی گردانی از آن کفر محسوب می شود. برای مقابله با افکار کفرآلود باید عقاید فرزند در کودکی محکم و صحیح پایه گذاری شود. از آنجایی که فرزندان در کودکی هنوز به رشد کافی نرسیده اند و توان تجزیه و تحلیل عقلی و استدلال منطقی مسائل را ندارند، بهتر است آنها را از راه آموزش و تقلید با خدا آشنا ساخت و به تدریج، آموزه های دینی را به آنان آموخت و توحید و خداشناسی را نیز به ایشان تلقین کرد. نوزادی که در محیط دینی پرورش یافته و بارها آهنگ دل ربای قرآن و لفظ زیبای خدا را شنیده و نماز خواندن والدین را دیده، با نوزادی که در محیط فاسد بزرگ شده و صدای ساز و آواز شنیده و در محیط گناه رشد کرده است، یکسان نیست^۲ نقش آفرینی مادر در عرصه تکالیف عملی مانند نماز و روزه روشن است.

۱ - مروجی طبسی، محمدجواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت، ص ۱۶۸.

۲ - امینی، تربیت، ص ۸۹.

وی می تواند با انجام دادن فرایض الهی، الگویی نیکو برای فرزندان و مصداق عینی این حدیث شریف باشد: «كُونُوا دُعَاءَ النَّاسِ بِأَعْمَالِكُمْ وَ لَا تَكُونُوا دُعَاءَ بِلِسِنَتِكُمْ»^۱

در نظام تربیتی اسلام، این نکته مورد تأکید قرار گرفته است که دوران کودکی، دوران شکل گیری شخصیت دینی، عاطفی، عقلی و... کودک است. روایات در این زمینه دلالت دارند که در دوران کودکی (هفت سال اول) عنایت خاصی بر مؤانست کودک با مقوله های اعتقادی، مذهبی و اخلاقی است. نظر به محدودیت قدرت درک و فهم کودک از ارزش های اخلاقی و به لحاظ رشد نیافتگی او از لحاظ اجتماعی، بیشترین تلاش مربیان در این مرحله، باید در جهت ایجاد رغبت، علاقه و انس در کودک به ارزش ها و مفاهیم اعتقادی باشد؛^۲ از این رو کلیه رفتار پدر و مادر - به ویژه مادر که در این دوره، بیشترین ارتباط را با فرزند دارد - در شکل گیری شاکله شخصیتی فرزند مؤثر است.

۲- آموزش ولایت پذیری به فرزندان

پیامبران و امامان علیهم السلام راهنمایان به سوی خداوند متعال اند. هرکس ایشان را بشناسد و در گفتار و رفتار از آنان پیروی کند، به خداوند متعال واصل شده است و هرکس ایشان را نشناسد از گمراهان ناآگاه است. یکی از نمونه هایی که در قرآن به آن اشاره شده است دعوت حضرت ابراهیم از پدرش جهت پیروی کردن از او برای رسیدن به راه راست و دوری از گمراهی می باشد: «يَا بَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا: ای پدر، به راستی مرا از دانش [وحی، حقایقی به دست] آمده که تو را نیامده است. پس، از من پیروی کن تا تو را به راهی راست هدایت نمایم.»^۳ هدایت به معنای راه نشان دادن است، نه به راه رساندن، چون شأن

۱ - قمی، سفینه البحار، ج ۲، ص ۲.

۲ - شرفی، مراحل رشد و تحول انسان، سوم، ص ۲۰۵.

۳ - مریم / آیه ۴۳.

ایستادند و عده‌ای نیز در پذیرش ولایت ایشان دچار تردید شدند. علاوه بر آن نمونه‌های فراوانی در تاریخ تا عصر کنونی وجود دارد. بنابراین وجود بصیرت یا فقدان آن، عامل مهم در تعیین و تضمین سعادت و شقاوت انسان محسوب می‌شود. علاوه بر آن همین بصیرت زمینه‌ساز ویژگی‌های دیگر و مقدمه‌ی سعادت است. پس رابطه تنگاتنگ تربیت ولایی و داشتن بصیرت امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر می‌باشد.

یکی از جنبه‌های بصیرت دهی به فرزندان، شناخت مقتضیات هر زمانه و نیازهای خاص مردم هر عصر است و مادران در گام نخست، نیازمند عزم به علم‌آموزی و کسب آگاهی دارند. کسب علم و آگاهی در مورد معارف دینی خود، به طور مستقل یکی از ویژگی‌های مهم آنها است که می‌تواند در عین زمینه‌سازی، دارای ارتباطی دو سویه و نزدیک با ویژگی زمان‌شناسی فرزندان باشند؛ به این معنی که احاطه علمی مادران بر پیام مورد نظرش در صورتی می‌تواند دارای تأثیر مطلوب و به دور از شبهه و بصیرت افزا باشد که مبتنی بر نیازهای زمان، نیازهای مخاطب و ظرفیت وجودی او باشد، زیرا گاهی پیامی متناسب با مقتضیات زمانه و مخاطب است اما به علت عدم احاطه علمی نه تنها سبب هدایت نمی‌شود بلکه زمینه ساز ایجاد شبهه می‌شود.

۹- ایجاد شناخت صحیح نسبت به دین

خانه و خانواده، اولین عاملی است که انسان را تحت تأثیر فضا و روابط و مناسبات خود قرار می‌دهد؛ همه چیز این محیط و به خصوص افراد آن بسیار مؤثر هستند و ریشه بسیاری از ناهنجاریها در روابط و مناسبات خانوادگی است. آنجا که آرامش مخدوش می‌شود، ناهنجاری‌ها ظهور می‌کند، چنانکه در روایتی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به نقش مهم خانواده در شکل‌گیری عقاید و رفتار فرزندان اشاره شده است:^۱ پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرموده است:

۱ - سادات کیایی، موانع تربیت از منظر احادیث و روایات اهل بیت، ص ۴.

«كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ وَ يُنَصِّرَانِهِ وَ يُمَجِّسَانِهِ»^۱ هر نوزادی بر فطرت الهی به

دنیا می آید، پس پدر و مادر او را به دین یهود، نصرانی و زردشتی گرایش می دهند.

اسلام، اهمیت ویژه ای برای مادران قائل شده است و در قرآن کریم، ضمن سفارش نیکی به پدر و مادر، برای مادر جایگاه ویژه‌ای قرار می دهد؛ چرا که مادر با گوشت و جان خود فرزند را درون خود پرورش می دهد و سختی حمل را بر دوش می کشد و پس از آن با شیر خود کودکش را تغذیه می نماید.^۲

حضرت امام، شغل مادری را شریف ترین شغل می شمارند: «این مادر که بچه در دامن او بزرگ می شود، بزرگترین مسئولیت را دارد ... شریف ترین شغل در عالم، بزرگ کردن یک بچه است و تحویل دادن یک انسان است به جامعه».^۳

مادر می تواند با اعمال و رفتار خود، کیفیت بندگی شناخت صحیح نسبت به دین و حمایت از امام را به فرزندان بیاموزد؛ هم چنان که امام حسن مجتبی (علیه السلام)، شبانگاه تا صبح گاه، نظاره گر مادر خویش، حضرت زهرا (علیها السلام) است که از شب تا صبح به عبادت خدا مشغول است و در حق همسایگان دعا می کند.^۴

۱ - قمی، سفینه البحار، ج ۷، ص ۱۱۵.

۲ - احقاف، آیه ۱۵ و لقمان، آیه ۱۴.

۳ - مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی قدس سره، صحیفه نور، ج ۷، ص ۴۶۴.

۴ - الحر العاملی، وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۱۱۲، ح ۴۲.

نتیجه گیری

تربیت در آخرالزمان راه پر پیچ و خمی دارد. برای تربیت اعتقادی صحیح فرزندان در آخرالزمان نیاز به تقویت و تثبیت باورهای اعتقادی است. برای تقویت و تثبیت باورهای اعتقادی در فرزند در آخرالزمان مادران نقش مهمی دارند و آنها با ایفای نقش در ایجاد بینش و گرایش قلبی در فرزندان نسبت به خداوند، آموزش ولایت پذیری به فرزندان، ایجاد تولی و تبری در فرزند، ایجاد معرفت و شناخت نسبت به امام عصر (عج)، مقابله با شبهات فکری، تقویت تفکر و تعقل در فرزندان، آموزش قرآن و باورهای اعتقادی درست به فرزندان، بصیرت دهی به فرزندان و شناخت صحیح در فرزندان نسبت به دین این نقش را ایفا کنند.

در مجموع با توجه به مباحث مطرح شده می‌توان نتیجه گرفت پیچیدگی تربیت در آخرالزمان و هم‌چنین تلاش بی‌وقفه مهاجمان فرهنگی برای تخریب فرهنگ دینی و اعتقادی و جلوگیری از اشاعه این فرهنگ، بیش از گذشته اهتمام جدی مادران و آشنایی با تربیت صحیح اعتقادی را می‌طلبد. بدون بهره‌گیری از آداب و دستورات دین و بدون پایبندی به احکام و واجبات و محرمات دینی و نیز بدون حضور در مناسک دینی و زنده نگه داشتن شعائر دینی نمی‌توان در تربیت فرزندان که یکی از بهترین و مهم‌ترین رسالت‌های یک مادر در آخرالزمان است، موفق بود.

فهرست منابع

* قرآن کریم.

۱. ابن فارس، احمد معجم مقائیس اللغة، تحقیق و ضبط: عبدالسلام محمد هارون، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۴۰۴ ه.ق.
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، دار صادر، ۱۴۱۶ ه.ق.
۳. اعرافی، علیرضا، موسوی، سید نقی، تربیت اعتقادی از منظر فقه، کاوشی نو در فقه اسلامی، شماره ۲، ۱۳۹۲.
۴. امینی، ابراهیم، تربیت، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۱.
۵. امینی، ابراهیم، دادگستر جهان، تهران، شفق، هفدهم ۱۳۹۶.
۶. باهنر، ناصر، آموزش مفاهیم دینی همگام با روان شناسی رشد، چاپ نهم، تهران سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۷.
۷. حر عاملی، محمد بن حسن وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل البیت لاحیاء التراث، ۱۳۷۰.
۸. خمینی، روح الله، صحیفه نور، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی قدس سره، چهارم، ۱۳۸۵.
۹. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غرایب القرآن، تحقیق: عدنان داودی، دمشق، دارالقلم، ۱۴۱۶ ه.ق.
۱۰. زارعی توپخانه، نقش ولایت پذیری اهل بیت در امنیت فردی و تحلیل روانشناختی آن، معرفت، سال بیست و دوم، شماره ۱۹۱، آبان ۱۳۹۲.
۱۱. سادات کیایی، سید محسن، موانع تربیت از منظر احادیث و روایات اهل بیت، پژوهش و اندیشه، شماره هیجدهم، بهار ۱۳۹۰.
۱۲. سعادت پرور، علی، ظهور نور، ترجمه ای از کتاب الشموس المضيئه، تهران، سنا، ۱۳۷۶.

۱۳. شرفی، محمدرضا مراحل رشد و تحول انسان، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۵
۱۴. شریفی، بررسی تطبیقی روش‌های تعلیم و تربیت کودک در نظام تربیتی اسلام و پراگماتیسم، دوفصلنامه علمی - پژوهشی آموزه های تربیتی در قرآن و حدیث ، شماره ۱.
۱۵. شیخ صدوق، خصال، تهران اندیشه هادی، ۱۳۸۵
۱۶. قرشی، قرشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ هشتم ، ۱۳۷۸.
۱۷. قلی زاده کلان، فرض الله، دین، تربیت و اخلاق، قم، پارسایان، ۱۳۷۶.
۱۸. قمی، عباس، سفینه البحار، دارالاسوه، چ اول ۱۴۱۴.
۱۹. کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، محقق علی اکبر غفاری، تهران دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق.
۲۰. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، بیروت، دارالوفا، ۱۴۰۳.
۲۱. مرتضی مطهری، تعلیم و تربیت در اسلام، تهران، صدرا، شانزدهم، ۱۳۶۳
۲۲. مروجی طبسی، محمدجواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت، چاپ پنجم، قم، مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۸۷.
۲۳. مصباح یزدی، محمد تقی، معارف قرآن، قم، مؤسسه راه حق، ۱۳۷۳.
۲۴. مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، قم، مدرسه امام علی علیه السلام، ۱۳۷۸.
۲۵. نوری، میرزا حسین، المستدرک الوسائل، بیروت، مؤسسه آل البيت لإحياء التراث، ۱۴۰۸ق.